

Παραδοτέο 3.1: Πρόταση Παρεμβάσεων

Παπαδάκης Ν.
Εμβαλωματής Γ.
Κάρουλας, Γ.
Δημάρη, Γ.
Τζαγκαράκης Σ.
Δρακάκη, Μ.
Τζουβελέκας, Ε.
Ταρουδάκης, Μ.

«Περιφερειακός Μηχανισμός Διάγνωσης των Αναγκών της Αγοράς Εργασίας Περιφέρειας Κρήτης» (ΚΑ 11519)

Επιστημονικός Υπεύθυνος: Ομότιμος Καθηγητής Μιχάλης Ταρουδάκης

Αναπληρωτής Επιστημονικός Υπεύθυνος: Καθηγητής Νίκος Παπαδάκης

Παραδοτέο 3.1: Πρόταση Παρεμβάσεων

ΕΚΔΟΣΗ 1.0.0

Ρέθυμνο, 30.06.2025

Ομάδα Συγγραφής Παραδοτέου

Καθηγητής Νίκος Παπαδάκης (Συντονιστής)

Αν. Καθηγητής Γρηγόρης Εμβαλωματής

Επ. Καθηγητής Γεράσιμος Κάρουλας

Δρ Γεωργία Δημάρη,

Δρ Στέλιος Τζαγκαράκης

Δρ Μαρία Δρακάκη

Καθηγητής Βαγγέλης Τζουβελέκας

Καθηγητής Μιχάλης Ταρουδάκης

ΜΟΝΑΔΑ ΕΡΕΥΝΩΝ ΑΓΟΡΑΣ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ - ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ: Κρήτη - ΕΣΠΑ 2021 - 2027

ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ: 5. Προώθηση της Κοινωνικής Ένταξης και καταπολέμηση της φτώχειας

ΕΙΔΙΚΟΣ ΣΤΟΧΟΣ: ESO4.1

ΔΡΑΣΗ: 4.1.3

ΤΙΤΛΟΣ: Περιφερειακός Μηχανισμός Διάγνωσης των Αναγκών της Αγοράς Εργασίας στην Κρήτη

ΚΩΔΙΚΟΣ ΕΡΓΟΥ: MIS 6004822

ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ: 310.000 €

Σύνοψη (Executive Summary)

Το παρόν Παραδοτέο αποτελεί το 1^ο Παραδοτέο (Π.3.1) του Πακέτου Εργασίας ΠΕ.3 ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ - ΕΔΡΑΙΩΜΕΝΩΝ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΤΟΜΕΑΚΗΣ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ» του Έργου «Περιφερειακός Μηχανισμός Διάγνωσης των Αναγκών της Αγοράς Εργασίας στην Κρήτη» (<https://pmdaae.crete.gov.gr/>), με τίτλο **Π.3.1. «Προτάσεις Παρεμβάσεων»**.

Οι Προτάσεις Παρεμβάσεων & Πολιτικής, εδράζονται στα ευρήματα της πρώτης φάσης της ποσοτικής έρευνας κι ειδικότερα στο Παραδοτέο ΠΕ.1.1 «Έρευνα δευτερογενών δεδομένων», όσο και της πρώτης φάσης της πρωτογενούς ποιοτικής έρευνας, με τη χρήση (τομεακών) Focus Groups και συγκριμένα του Παραδοτέου ΠΕ.2.1 *Εναρκτήρια Ποιοτική Έρευνα (Έκθεση Ευρημάτων)*. Με βάση τα ευρήματα τόσο της ποιοτικής όσο και της ποσοτικής έρευνας, αναπτύχθηκε λοιπόν ένα, ερευνητικά εδραιωμένο, πλαίσιο προτεινόμενων παρεμβάσεων και προτάσεων πολιτικής.

Οι προτάσεις αυτές, με βάση και τα ερευνητικά ευρήματα, διακρίνονται σε γενικότερες που αφορούν στο σύνολο των κρίσιμων παραμέτρων της αγοράς εργασίας στην Κρήτη και σε τομεακές, που αφορούν καθένα από τους 5 κρίσιμους τομείς οικονομικής δραστηριότητας της Κρήτης (Πρωτογενής Τομέας, Εμπόριο, Μεταποίηση, Τουρισμός, Κατασκευές).

Η κύρια στόχευση του συγκεκριμένου Παραδοτέου είναι να παράσχει στην Περιφέρεια Κρήτης ένα πλήρες set προτάσεων, τόσο γενικότερων όσο και ειδικών- τομεακών, το οποίο επέχει θέση πλαισίου (evidence-based) προτάσεων πολιτικής με στόχο να συμβάλει στον στρατηγικό και αναπτυξιακό σχεδιασμό της, ειδικά στα πεδία της Αγοράς Εργασίας και της κοινωνικής συνοχής. Τούτων δοθέντων, καταβλήθηκε προσπάθεια οι συγκεκριμένες προτάσεις, πέραν του ότι εδράζονται στη πρώτη ερευνητική φάση του Περιφερειακού Μηχανισμού, να συνιστούν ένα ρεαλιστικό, παραμετροποιημένο και εφαρμόσιμο πλέγμα παρεμβάσεων και συνακόλουθα πολιτικής.

Περιεχόμενα

1. Εισαγωγή.....	5
2. Συνολικές- Συνθετικές Προτάσεις Παρεμβάσεων & Πολιτικής.....	6
3. Τομεακές Προτάσεις Παρεμβάσεων- Πολιτικής.....	11
3.1 Προτάσεις Παρεμβάσεων- Πολιτικής για την Περιφέρεια Κρήτης στον τομέα του Τουρισμού	11
3.2 Προτάσεις Παρεμβάσεων - Πολιτικής για την Περιφέρεια Κρήτης στον Πρωτογενή Τομέα.....	14
3.3 Προτάσεις Παρεμβάσεων - Πολιτικής για την Περιφέρεια Κρήτης στον Τομέα των Κατασκευών	16
3.4 Προτάσεις Παρεμβάσεων - Πολιτικής για την Περιφέρεια Κρήτης στον Τομέα της Μεταποίησης	18
3.5 Προτάσεις Παρεμβάσεων - Πολιτικής για την Περιφέρεια Κρήτης στον Τομέα του Εμπορίου	20
4. Καταληκτικά	22

1. Εισαγωγή

Οι (δια του παρόντος Παραδοτέου) Προτάσεις Παρεμβάσεων & Πολιτικής, εδράζονται στα ευρήματα της πρώτης φάσης της ποσοτικής έρευνας κι ειδικότερα στο Παραδοτέο ΠΕ.1.1 «Έρευνα δευτερογενών δεδομένων», όσο και της πρώτης φάσης της πρωτογενούς ποιοτικής έρευνας, με τη χρήση (τομεακών) Focus Groups και συγκριμένα του Παραδοτέου ΠΕ.2.1 Εναρκτήρια Ποιοτική Έρευνα (Εκθεση Ευρημάτων.) Με βάση τα ευρήματα τόσο της ποιοτικής όσο και της ποσοτικής έρευνας, αναπτύχθηκε λοιπόν ένα, ερευνητικά εδραιωμένο, πλαίσιο προτεινόμενων παρεμβάσεων και προτάσεων πολιτικής.

Οι προτάσεις αυτές, με βάση και τα ερευνητικά ευρήματα, διακρίνονται σε γενικότερες που αφορούν στο σύνολο των κρίσιμων παραμέτρων της αγοράς εργασίας στην Κρήτη και σε τομεακές, που αφορούν καθένα από τους 5 κρίσιμους τομείς οικονομικής δραστηριότητας της Κρήτης (Πρωτογενής Τομέας, Εμπόριο, Μεταποίηση, Τουρισμός, Κατασκευές).

Η κύρια στόχευση του συγκεκριμένου Παραδοτέου είναι να παράσχει στην Περιφέρεια Κρήτης ένα πλήρες set προτάσεων, τόσο γενικότερων όσο και ειδικών- τομεακών, το οποίο επέχει θέση πλαισίου (evidence- based) προτάσεων πολιτικής με στόχο να συμβάλει στον στρατηγικό και αναπτυξιακό σχεδιασμό της, ειδικά στα πεδία της Αγορά Εργασίας και της κοινωνικής συνοχής.

Οι προτάσεις παρεμβάσεων και συνακόλουθα πολιτικής, που εδράζονται τόσο στην δευτερογενή ποσοτική έρευνα, όσο και στα εμπειρικά ευρήματα της πρωτογενούς ποιοτικής έρευνας (focus groups), που ανέδειξαν αφενός τις ευκαιρίες ανάπτυξης, και αφετέρου τα διαρθρωτικά προβλήματα που δυσχεραίνουν κι ενίοτε υπονομεύουν τη βιωσιμότητα, τις προοπτικές ανάπτυξης και την κοινωνική δικαιοσύνη στην Αγορά Εργασίας, των 5 κρίσιμων τομέων- κλάδων οικονομικής δραστηριότητας στην Κρήτη. Μέσα από σύνθεση αυτών, προτείνονται συγκεκριμένες στοχευμένες παρεμβάσεις και πολιτικές που σκοπεύουν να απαντήσουν εμπράγματα στις μείζονες ανάγκες και θεμελιώδεις αγωνίες των ανθρώπων του κάθε κλάδου, αλλά και συνολικά των εργαζομένων, ανέργων επισφαλών εργαζομένων, επιχειρηματικών και κοινωνικά ευάλωτων ομάδων στην Κρήτη.

2. Συνολικές- Συνθετικές (ερευνητικά- εδραιωμένες) Προτάσεις Παρεμβάσεων & Πολιτικής

Από την ανάλυση των δευτερογενών δεδομένων στο πλαίσιο της ποσοτικής έρευνας, όσο και των συνθετικών ευρημάτων της πρωτογενούς ποιοτικής έρευνας, και βάσει των βασικών συμπερασμάτων αυτών, προκύπτουν οι εξής προτάσεις παρεμβάσεων- πολιτικής:

- ✓ **Διατήρηση και επέκταση των ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης**, με στόχο τη στήριξη των ανέργων, ιδιαίτερα των βραχυχρόνια ανέργων, των οποίων το ποσοστό αυξάνεται σημαντικά την τελευταία πενταετία.
- ✓ **Στοχευμένες παρεμβάσεις για τη μείωση της ανεργίας των γυναικών**, ιδίως σε περιοχές που επηρεάστηκαν δυσανάλογα από την πανδημία, μέσω περαιτέρω **κινήτρων για γυναικεία επιχειρηματικότητα**. Σε αυτό τον τομέα, το [«Παρατηρητήριο Καινοτόμου Επιχειρηματικότητας της Περιφέρειας Κρήτης»](#), μπορεί να συμβάλει και δη με πολυεπίπεδο τρόπο, υποστηρίζοντας (μαζί και με άλλους φορείς, συμπεριλαμβανομένων ΟΤΑ, Αναπτυξιακών, Επιμελητήριων κλπ): α) την παροχή κινήτρων σε γυναίκες επιχειρηματίες για δημιουργία εμπορικών και τουριστικών start-ups, β) το mentoring για προγράμματα σε συνεργασία με έμπειρους επαγγελματίες, επιδοτούμενα και χορηγούμενα από την Περιφέρεια Κρήτης
- ✓ **Ενίσχυση της ανθεκτικότητας των περιοχών με υψηλή εποχικότητα στην απασχόληση** (π.χ. τουριστικοί δήμοι), **με πολιτικές που προωθούν τη διαφοροποίηση της οικονομικής δραστηριότητας και την ενδυνάμωση εναλλακτικών μορφών τουρισμού (ορεινός, αγροτουρισμός)**. Μακροχρόνια, δεδομένης της ευαλωτότητας του τουριστικού κλάδου σε διεθνή οικονομικά ή γεωπολιτικά σοκ (όπως αυτά που ήδη υφίσταμεθα), θα ήταν σκόπιμη η διερεύνηση της δυνατότητας δημιουργίας ενός ταμείου σταθερότητας ή και ενός emergency fund σε εθνικό επίπεδο, εξειδικευμένου για τον κλάδο αυτό. Η Περιφέρεια Κρήτης, δεδομένου του κύρους της σε εθνικό επίπεδο, μπορεί να αναλάβει την πρωτοβουλία να προκαλέσει μια τέτοια συζήτηση.
- ✓ Δεδομένης της ισχυρής εποχικότητας της εργασίας των απασχολούμενων στον κλάδο του τουρισμού, είναι απαραίτητη η **αναπλήρωση του εισοδήματος εκτός τουριστικής περιόδου, και συνακόλουθα η ανάπτυξη προγραμμάτων, στοχευμένης και εδρασμένης στα ευρήματα της διάγνωσης αναγκών του Παρόντος Έργου, διπλής κατάρτισης (reskilling off-season)**, στο πρότυπο και του, ιδιαίτερα επιτυχημένου [«Επιμορφωτικού Προγράμματος για τη σύνδεση Πρωτογενούς και Τουριστικού Τομέα»](#) (ΚΑ 10893), που υλοποιήθηκε από τη Μονάδα Ερευνών Αγοράς και Επιχειρηματικότητας και το ΚΕΔΙΒΙΜ του Πανεπιστημίου Κρήτης (με βάση τα ευρήματα της διάγνωσης αναγκών του 1^{ου} Περιφερειακού Μηχανισμού Παρακολούθησης της Αγοράς Εργασίας στην Κρήτη), με ΕΥ τον Καθηγητή Νίκο Παπαδάκη και χρηματοδοτήθηκε από την Περιφέρεια Κρήτης, στο πλαίσιο Προγραμματικής Σύμβασης Πανεπιστημίου Κρήτης και Περιφέρειας Κρήτης. Άλλωστε το συγκεκριμένο, μεγάλης κλίμακος, Επιμορφωτικό πρόγραμμα αναγνωρίστηκε ως κοινωνική καινοτομία στον Τομέα Πολιτικής "Εκπαίδευση και

Εργασία" και συνακόλουθα ενσωματώθηκε (στις 29/6/2022, με ταυτότητα [ΜΙΑΡ082](#)) στο Παρατηρητήριο Καινοτομίας της Δημόσιας Διοίκησης του Υπουργείου Εσωτερικών.

- ✓
- ✓ **Στοχευμένα προγράμματα κατάρτισης για νέους/ες, ιδιαίτερα στις αστικές περιοχές υψηλής πυκνότητας και στις αγροτικές περιοχές χαμηλής πυκνότητας συμπεριλαμβανομένων μειονεκτουσών περιοχών**), όπου συγκεντρώνονται οι νέοι/νέες εκτός εργασίας, εκπαίδευσης και κατάρτισης (NEETS) και άλλοι νέοι και νέες που ανήκουν σε κοινωνικά ευάλωτες ομάδες, γεγονός που εκβάλλει στην σώρευση και αναπαραγωγή επικαθοριστικών παραγόντων κοινωνικής ευπάθειας (βλ. σχετικά [Melidis, Tzagkarakis, Papadakis, 2024](#); [Drakaki et al 2022](#)), αναμένεται να βοηθήσουν στη μείωση της ανεργίας μεταξύ των νέων, η οποία είναι πολύ υψηλή, όσο και της εργασιακής και οικονομικής επισφάλειας.
- ✓ **Στήριξη της απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα με παρεμβάσεις που συνδέουν την παραγωγή με την τοπική κατανάλωση και τον τουρισμό**, ενισχύοντας την τοπική αλυσίδα αξίας.
- ✓ Δεδομένης της άνισης κατανομής του εργατικού δυναμικού, ιδιαίτερα όσον αφορά το επίπεδο εκπαίδευσης (ανθρώπινο κεφάλαιο), μεταξύ των δήμων, και της συγκέντρωσης του κατά κεφαλή επιχειρηματικού εισοδήματος στους αστικούς και τουριστικούς δήμους, είναι αναγκαία η **προσέλκυση/παραμονή καταρτισμένων εργαζόμενων στις παραγωγικές ηλικίες σε περιοχές εκτός των αστικών/τουριστικών**. Η υποστήριξη των δομών υγείας/εκπαίδευσης στους αγροτικούς και ορεινούς δήμους μπορεί να αναστρέψει, ως ένα βαθμό, τις ισχυρές τάσεις για αστικοποίηση που παρατηρούνται την τελευταία εικοσαετία.
- ✓ **Υποστήριξη και ο εκσυγχρονισμός των υποδομών σε περιοχές πέρα των αστικών και τουριστικών, καθώς επίσης και προώθηση της επιχειρηματικότητας στους ορεινούς και αγροτικούς δήμους** μέσω πρόσβασης σε επιδοτήσεις κεφαλαίου, στήριξη της εξωστρέφειας των επιχειρήσεων και συμβουλευτικής επιχειρηματικότητας.
- ✓ **Σχεδιασμός πλέγματος παρεμβάσεων κοινωνικής προστασίας που περιορίζουν τις ανισότητες στην αύξηση των εισοδημάτων**, καθώς τα άτομα σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού επωφελήθηκαν σημαντικά λιγότερο από την οικονομική ανάκαμψη. Σε αυτήν την κατεύθυνση τόσο ο, νέος, «[Περιφερειακός Μηχανισμός Διάγνωσης των Αναγκών της Αγοράς Εργασίας Περιφέρειας Κρήτης](#)» (με την ιδιαίτερη έμφαση που δίνει στην κοινωνική ευαλωτότητα, αλλά και στη χωρική και τομεακή διάσταση), όσο και το «[Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης Περιφέρειας Κρήτης](#)» μπορούν να συμβάλουν σημαντικά.
- ✓ **Προτεραιοποίηση δράσεων σε αστικούς δήμους με υψηλό δείκτη ανισοκατανομής εισοδήματος** (Ηράκλειο, Ρέθυμνο, Χανιά), μέσω πολιτικών κοινωνικής συνοχής και πρόσβασης σε ίσες ευκαιρίες.
- ✓ **Παρεμβάσεις σε ημιαστικές περιοχές χαμηλής πυκνότητας**, όπου η ανεργία παραμένει αυξημένη μετά την πανδημία, όπως επενδύσεις σε τοπικές υποδομές, παροχή κινήτρων και στήριξη μικρομεσαίων επιχειρήσεων σε κρίσιμους κλάδους (π.χ. κατασκευές, λιαν εμπόριο).

- ✓ Μακροχρόνια και δεδομένης της διαφαινόμενης σχετικής μείωσης του εισοδήματος των μισθωτών σε σύγκριση με αυτό των αυτοαπασχολούμενων, **προώθηση του επαγγελματικού προσανατολισμού και προγραμμάτων μαθητείας (internship) σε τοπικές μικρομεσαίες επιχειρήσεις**, καθώς επίσης και της συμβουλευτικής επιχειρηματικότητας νέων.
- ✓ **Ενίσχυση του Συνεργατισμού και Δίκαιες Εμπορικές Σχέσεις**. Η απουσία ισχυρών συνεταιριστικών σχημάτων και η δυσπιστία απέναντι σε συλλογικές μορφές δράσης έχουν αναδειχθεί, μέσα από την έρευνα (και ιδίως στην ποιοτική), ως σημαντικά εμπόδια -αντικίνητρα που εκβάλλουν σε ανασχές, σε διαφορετικούς τομείς οικονομικής δραστηριότητας (πρωτοστατούντος του Πρωτογενούς). Η Περιφέρεια μπορεί να προχωρήσει στα ακόλουθα: α) ενθάρρυνση συνεργατικών σχημάτων για την κοινή χρήση υποδομών και την από κοινού προώθηση προϊόντων και υπηρεσιών (π.χ. *marketing cluster*), β) **προώθηση κατώτατης τιμής πώλησης για βασικά αγροτικά προϊόντα** σε συνεργασία με εθνικές και ευρωπαϊκές αρχές.
- ✓ **Ανάσχεση της Αδήλωτης Εργασίας και Κίνητρα για Νόμιμη Απασχόληση**. Η αδήλωτη («μαύρη») εργασία, κυρίως μεταξύ μεταναστών (βλ. και [Dimari et al 2025](#)), αλλά και σε εποχικά επαγγέλματα, παραμένει διαβρωτική τόσο για την αγορά όσο και για την κοινωνική ασφάλιση. Τα ερευνητικά ευρήματα, ανέδειξαν με σαφήνεια το κενό ελέγχων, την αναποτελεσματικότητα των μηχανισμών, αλλά και την ανάγκη να υπάρξει θετική ενίσχυση της νόμιμης απασχόλησης, αντί για, αποκλειστικά, τιμωρητική προσέγγιση, καθώς η αδήλωτη εργασία δεν αποτελεί συνήθως επιλογή των εργαζομένων, αλλά αποτελέσματα καταχρηστικών εργοδοτικών πρακτικών και απουσίας ενναλακτικών (βλ. αναλυτικά και [Papadakis, et al, 2021](#); [Papadakis & Tzagkarakis, 2025](#)). Προτείνεται λοιπόν, η Περιφέρεια Κρήτης, με δεδομένο το εγνωσμένο κύρος της σε εθνικό επίπεδο, να αναλάβει ρόλο prime-mover προκειμένου να καταστούν εφικτά τα ακόλουθα, σε επίπεδο Κεντρικού Κράτους: α) Μετατροπή επιδομάτων ανεργίας σε επιδότηση εργασίας, μέσω μπόνους ή επιδότησης εισφορών για εργοδότες που διατηρούν θέσεις σε μακροχρόνια βάση, β) Εντατικοποίηση των επιθεωρήσεων σε συνδυασμό με δυνατότητα ένταξης σε προγράμματα "νομιμοποίησης" απασχόλησης, ειδικά σε περιπτώσεις μεταναστών και γ) Δημιουργία μηχανισμού διαφάνειας ενσήμων, ώστε να καταγράφεται με ακρίβεια η εργασία, ειδικά στον κατασκευαστικό τομέα, όπου εντοπίζεται και το μεγαλύτερο σχετικό πρόβλημα.
- **«One-Stop» Στεγαστικές Λύσεις για Εποχικούς Εργαζόμενους**. Η στεγαστική επισφάλεια δυσχεραίνει ή και αποκλείει τη μετακίνηση εργατικού δυναμικού σε σειρά από κρίσιμους τομείς, από τον τουριστικό μέχρι τον πρωτογενή και τον τομέα της μεταποίησης. Προτείνεται λοιπόν η ανάπτυξη: α) σταθερής συνεργασίας **Περιφέρειας-Δήμων-Τουριστικών Επιχειρήσεων** για τη δημιουργία μικρών «εργατικών οικισμών» ή διαμερισμάτων χαμηλού κόστους, με ευνοϊκά μισθώματα διάρκειας 3–9 μηνών. β) **Κοινοπρακτικών μοντέλων** (public-private partnerships) όπου μέρος των εσόδων από βραχυχρόνια μίσθωση Airbnb θα διατίθεται σε ειδικό ταμείο στέγασης εργασιακού προσωπικού και γ) **Ελαφρύνσεων δημοτικών τελών** και προνομιακών τιμών ηλεκτρικού/ύδρευσης για κατοικίες που αναλαμβάνουν τη φιλοξενία εποχικών εργαζομένων. Αυτές οι παρεμβάσεις αναμένεται να μειώσουν

το κόστος μετεγκατάστασης, θα αυξήσουν την ευελιξία του δυναμικού και θα βελτιώσουν την πρόσβαση στην αγορά εργασίας.

- ✓ **Ανάπτυξη μηχανισμού συμβουλευτικής και ενημέρωσης ΜμΕ (Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων) για όλους τους κύριους τομείς οικονομικής δραστηριότητας** (Πρωτογενής Τομέας, Εμπόριο, Μεταποίηση, Τουρισμός, Κατασκευές). Η δημιουργία ενός μηχανισμού συμβουλευτικής και ενημέρωσης ΜμΕ (με τη συνδρομή και των επιμελητηρίων, όσο και του του [«Παρατηρητήριου Καινοτόμου Επιχειρηματικότητας της Περιφέρειας Κρήτης»](#) αλλά και του [«Περιφερειακού Μηχανισμού Διάγνωσης των Αναγκών της Αγοράς Εργασίας Περιφέρειας Κρήτης»](#)), θα μπορούσε να συμβάλει σημαντικά στην ανταγωνιστικότητα τους. Θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι οι περισσότερες επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στην Κρήτη (ακόμα και στον, υπερ- αναπτυγμένο τομέα του Τουρισμού) δεν ξεφεύγουν της γενικότερης συνθήκης της ελληνικής οικονομίας και, κατά βάση, ανήκουν στην κατηγορία των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων. Οι μεγάλες αλλαγές και προκλήσεις που παρατηρούνται σε επίπεδο επιχειρηματικότητας, προϋποθέτουν αυξημένο βαθμό τεχνογνωσίας και ενημέρωσης. Συγκεκριμένα, η συγκεκριμένη δομή θα έχει ως στόχο την: α) **Ενημέρωση των υφιστάμενων ή δυνητικών επιχειρηματιών**, για τις βασικότερες συνθήκες που επικρατούν στον εκάστοτε κλάδο (π.χ. νομοθεσία, επενδυτικές τάσεις, χωροταξία), β) **Συμβουλευτική ενίσχυση των επιχειρήσεων**, υφιστάμενων και υπό σύσταση, με κύριο στόχο την εφαρμογή καινοτόμων πρακτικών, την ενίσχυση της εξωστρέφειας και της ανταγωνιστικότητάς τους, καθώς και την αντιμετώπιση προβλημάτων και γ) **Ανάπτυξη συνεργασιών τύπου clusters μεταξύ ΜμΕ**, προκειμένου να αναπτύξουν κοινές δράσεις που θα ενισχύσουν τη λειτουργία τους (π.χ. κοινή χρήση υποδομών και εξοπλισμού, προώθηση προϊόντων, κοινές δράσεις κατάρτισης). Στην υλοποίηση των παραπάνω δράσεων σημαντικό ρόλο μπορεί να διαδραματίσει η συστηματική συνεργασία με φορείς εκπροσώπησης των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, όπως η ΓΣΕΒΕΕ, η ΕΣΕΕ και τα κατά τόπους Επιμελητήρια, αλλά και των εργαζομένων (και) σε αυτές όπως η ΓΣΕΕ.
- ✓ **Μείωση διοικητικού βάρους και περαιτέρω απλούστευση- ψηφιοποίηση διαδικασιών** (ιδίως για Μικρές και Νεοφυείς Επιχειρήσεις). Η γραφειοκρατία αποτελεί χρόνιο ζήτημα για την ουσιαστική ανάπτυξη αρκετών εκ των μείζονων κλάδων οικονομικής δραστηριότητας (όπως του τουρισμού και του εμπορίου), καθώς τις περισσότερες φορές οι διαδικασίες απαιτούν χρόνο και είναι αποθαρρυντικές. Προτείνεται λοιπόν, η Περιφέρεια Κρήτης μπορεί να αναλάβει σχετική πρωτοβουλία, σε συνεργασία και με άλλες Περιφέρειες, ώστε να νομοθετηθούν- ενεργοποιηθούν μέτρα όπως τα ακόλουθα: α) ενίσχυση της ψηφιακής διακυβέρνησης μέσω **ψηφιακών one-stop πλατφορμών για αδειοδοτήσεις, ανανεώσεις, προκηρύξεις** β) ανάπτυξη συστημάτων ειδοποίησης και υποστήριξης σε πραγματικό χρόνο και **παροχή προσωποποιημένης υποστήριξης μέσω ψηφιακών συμβούλων (digital business coaches)**.
- ✓ Τέλος προτείνεται η **ίδρυση Τομεακών Περιφερειακών Επιτροπών Τριμερούς Κοινωνικού Διαλόγου** (εργοδότες, εργαζόμενοι, Περιφέρεια Κρήτης) σε κάθε Νομό της Κρήτης, και στα διεθνή πρότυπα των Sectoral Councils (βλ. σχετικά και [Galvin Arribas, & Papadakis/ ETF, 2019](#)), με κύριο στόχο την καταγραφή των

προβλημάτων στην αγορά εργασίας για κάθε έναν εκ των 5 κρίσιμων τομέων οικονομικής δραστηριότητας του νησιού ((Πρωτογενής Τομέας, Εμπόριο, Μεταποίηση, Τουρισμός, Κατασκευές) και τη διαμόρφωση συγκεκριμένων προτάσεων παρέμβασης και αντιμετώπισής τους. Οι συγκεκριμένες επιτροπές προτείνεται να έχουν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, όπως:

- Σταθερό πλαίσιο λειτουργίας, όπου μεταξύ άλλων περιλαμβάνονται ζητήματα, όπως η περιοδικότητα, η διοικητική υποστήριξη και η υιοθέτηση ατζέντας προτεραιοτήτων και θεμάτων. Συνακόλουθα προτείνονται: α) Συνεδριάσεις ανά τρίμηνο, με θεματολογία που περιλαμβάνει την καταγραφή προβλημάτων, την παρακολούθηση της πορείας εφαρμογής πολυδιάστατων παρεμβάσεων, συμπεριλαμβανομένων και πολιτικών κατάρτισης, τη συμπλήρωση κενών δεξιοτήτων και την αναθεώρηση επιδοτούμενων προγραμμάτων και β) δεσμευτικά χρονοδιαγράμματα για τη λήψη μέτρων (π.χ. ενεργοποίηση νέων κύκλων σεμιναρίων, έκδοση οδηγιών καλών πρακτικών), ώστε να μην παραμένουν οι εισηγήσεις μόνο σε επίπεδο συζήτησης. Αυτό το πλαίσιο θα επιτρέψει όχι μόνο τον εντοπισμό και την άμεση επίλυση τοπικών προβλημάτων, αλλά και τη διεύρυνση του κοινωνικού διαλόγου ανάμεσα σε δημόσιο, ιδιωτικό τομέα και εργαζομένους.
- Ανάπτυξη κοινών δράσεων με τη συμμετοχή και άλλων εμπλεκόμενων δρώντων (π.χ. πανεπιστήμια, εκπαιδευτικοί φορείς, ΜΚΟ, φορείς της ΚτΠ). Σκοπός των συγκεκριμένων δράσεων θα είναι η καλύτερη διασύνδεση των φορέων-stakeholders κάθε μείζονος τομέα οικονομικής δραστηριότητας με την τοπική κοινωνία (π.χ. εκπαιδευτικές δράσεις, δράσεις δημοσιότητας, ανάπτυξη εμπειρογνομosύνης) και την επίλυση των προβλημάτων που προκύπτουν.
- Υιοθέτηση μιας bottom-up και top-down λογικής. Βασικό μέλημα των συγκεκριμένων επιτροπών θα αποτελέσει η μεταφορά των βασικών αιτημάτων του εκάστοτε κλάδου σε κεντρικό επίπεδο, με θεσμικό τρόπο και μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα. Παράλληλα, θα διασφαλίζει και την αποτελεσματικότερη κοινοποίηση και αξιοποίηση σχετικών θέσεων, προβλημάτων και εμπειριών που αποκτώνται σε εθνικό επίπεδο.
- Η υιοθέτηση ενός συστήματος συντονισμού- διακυβέρνησης (υπό την Περιφέρεια Κρήτης και συνακόλουθα τις Αρμόδιες Διευθύνσεις όσο και τους αρμόδιους Αντιπεριφερειάρχες), σε τοπικό επίπεδο, θα συμβάλλει στη μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα και υποστήριξη των βασικότερων αιτημάτων του κλάδου, ενώ πέρα από την κάθετη επικοινωνία των συμμετεχόντων με τους αντίστοιχους φορείς σε κεντρικό επίπεδο (π.χ. ΓΣΕΕ, ΣΕΤΕ, ΓΣΕΒΕΕ, ΕΣΕΕ), θα συμβάλλει και στην ανάπτυξη μιας οριζόντιας συνεργασίας σε περιφερειακό επίπεδο.

3. Τομεακές Προτάσεις Παρεμβάσεων- Πολιτικής

3.1 Προτάσεις Παρεμβάσεων- Πολιτικής για την Περιφέρεια Κρήτης στον τομέα του Τουρισμού

Ο τουρισμός αποτελεί μια σημαντική διάσταση της τοπικής οικονομίας της Κρήτης και έναν κλάδο στον οποίο απασχολείται ένας πολύ μεγάλος αριθμός εργαζομένων. Παρ' όλα αυτά, δεν είναι λίγα τα προβλήματα που καταγράφονται στην έρευνά μας, καθιστώντας έντονη την ανάγκη για παρεμβάσεις σε διάφορα επίπεδα. Οι προτάσεις πολιτικής που ακολουθούν στοχεύουν στην επίλυση ή τον περιορισμό ορισμένων προβλημάτων, που σχετίζονται με τις εργασιακές συνθήκες, την προσέλκυση νέων εργαζομένων στον κλάδο, την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας, την ανάπτυξη των απαραίτητων δεξιοτήτων από εργαζόμενους και εργοδότες και τη βελτίωση του τουριστικού προϊόντος.

1. Ανάπτυξη δράσεων δημοσιότητας και ενημέρωσης για την προσέλκυση εργαζομένων στον τουρισμό

Από την έρευνα προέκυψε ότι οι νέοι άνθρωποι και γενικά οι εργαζόμενοι δεν επιλέγουν να εργαστούν στον τουρισμό, μια συνειδητή απόφαση που έχει να κάνει με συγκεκριμένες απόψεις και πεποιθήσεις, που σχετίζονται με τα επαγγέλματα του τουριστικού τομέα. Στο πλαίσιο αυτό προτείνεται μια οργανωμένη επικοινωνιακή καμπάνια με σκοπό την επίτευξη συγκεκριμένων στόχων, όπως:

- ✓ **Η αλλαγή διαμορφωμένων απόψεων μεταξύ των νέων και των οικογενειών τους**, προκειμένου να αποτελέσει μια συνειδητή επιλογή και προοπτική μεταξύ, κυρίως, των νέων ανθρώπων.
- ✓ **Η ανάδειξη της σημασίας της εξειδίκευσης στην άσκηση των επαγγελμάτων και τις προοπτικές εξέλιξης που αυτή προσφέρει**, σε αντίθεση με την πεποίθηση ότι λόγω της μεγάλης ανάγκης που υπάρχει για εργατικό δυναμικό, η εύρεση εργασίας στα σχετικά επαγγέλματα είναι μια απλή διαδικασία.
- ✓ **Η ανάδειξη της δυναμικής του κλάδου και η συσχέτισή του με ανερχόμενες και δυναμικές οικονομίες**, όπως επί παραδείγματι, οι συνεταιριστικές επιχειρηματικές πρακτικές, η πράσινη και βιώσιμη επιχειρηματικότητα και οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού.

Οι συγκεκριμένες παρεμβάσεις θα έχουν ως βασικό στόχο την αλλαγή σε αξιακό επίπεδο και, παράλληλα, την προώθηση μιας διαφορετικής αντίληψης για τον τουρισμό.

2. Υιοθέτηση σχεδίου για την ανάπτυξη της τουριστικής εκπαίδευσης σε περιφερειακό επίπεδο

Η ανάπτυξη ενός ολοκληρωμένου σχεδίου τουριστικής εκπαίδευσης, σε περιφερειακό επίπεδο, θα πρέπει να αποτελέσει βασική προτεραιότητα, δεδομένων των μεγάλων αναγκών που καταγράφηκαν. Στο πλαίσιο αυτό προτείνονται συγκεκριμένες παρεμβάσεις ενίσχυσης της τουριστικής εκπαίδευσης με έμφαση στην:

- ✓ **Ανάπτυξη εξειδικευμένων συνεργασιών με τα ανώτερα εκπαιδευτικά ιδρύματα της Κρήτης**, με στόχο την υλοποίηση εκπαιδευτικών σεμιναρίων στη βάση των πραγματικών αναγκών της αγοράς εργασίας,

- ✓ **Διερεύνηση δυνατοτήτων λειτουργίας ειδικοτήτων, σχετικές με τον τουρισμό, σε δημόσιες δομές της δευτεροβάθμιας (π.χ. ΕΠΑΣ ΔΥΠΑ, ΕΠΑΛ-Έτος Μαθητείας) και μεταδευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (π.χ. δημόσια ΙΕΚ),**
- ✓ **Παροχή κινήτρων για την υλοποίηση ενδοεπιχειρησιακής κατάρτισης από τις επιχειρήσεις** (π.χ. φορολογικές πιστώσεις για επιχειρήσεις που διοργανώνουν σεμινάρια κατάρτισης)
- ✓ **Διακρατικές ανταλλαγές για απόκτηση τεχνογνωσίας,** ειδικά σε χώρες οι οποίες παρουσιάζουν αντίστοιχα μοντέλα, αλλά και ανάγκες με τον ελληνικό τουρισμό (π.χ. Ιταλία, Γαλλία, Ισπανία, Μάλτα).

Σκοπός των παραπάνω παρεμβάσεων θα είναι η ανάπτυξη ενός εργατικού δυναμικού με επαρκείς γνώσεις και δεξιότητες, στη βάση των πραγματικών αναγκών της αγοράς εργασίας του τουρισμού.

3. Αντιμετώπιση κοινωνικής ευαλωτότητας και βελτίωση συνθηκών αγοράς εργασίας

Η αντιμετώπιση της κοινωνικής ευαλωτότητας και των προβλημάτων εφαρμογής της εργασιακής νομοθεσίας, είναι προβλήματα εξαιρετικά πολύπλοκα, με την επίλυσή τους να απαιτεί της συμβολή πολλών εμπλεκόμενων φορέων, κυρίως σε εθνικό επίπεδο. Παρ' όλα αυτά, συγκεκριμένες ενέργειες σε περιφερειακό επίπεδο θα μπορούσαν να συμβάλλουν στον περιορισμό των συγκεκριμένων προβλημάτων και τη βελτίωση των συνθηκών των εργαζομένων. Στο πλαίσιο αυτό προτείνεται:

- ✓ **Υλοποίηση προγραμμάτων τύπου voucher,** ειδικά κατά την περίοδο μη καταβολής του επιδόματος ανεργίας για τους εποχικά εργαζόμενους. Η συγκεκριμένη παρέμβαση θα πρέπει να ενταχθεί στο πλαίσιο της ολοκληρωμένης πολιτικής τουριστικής εκπαίδευσης που αναφέρθηκε στο σημείο τρία. Με τον τρόπο αυτό θα επιτευχθεί τόσο η αναβάθμιση των δεξιοτήτων των εργαζομένων, όσο και η ύπαρξη ενός εισοδήματος σε μια περίοδο που δεν θα λαμβάνουν το επίδομα ανεργίας.
- ✓ **Συνεργασία Περιφέρειας- Δήμων- Τουριστικών Επιχειρήσεων** για τη δημιουργία μικρών «εργατικών οικισμών» ή διαμερισμάτων χαμηλού κόστους, κατά την τουριστική περίοδο.
- ✓ **Ποσοτώσεις απασχόλησης για ευάλωτες κοινωνικές ομάδες,** όπως ΑμεΑ, μονογονεϊκές οικογένειες και ρομά.
- ✓ **Θεσμοθέτηση ειδικού σήματος και βραβείων,** σε επιχειρήσεις που διακρίνονται για τις εργασιακές συνθήκες που προσφέρουν στους εργαζόμενους (π.χ. αποτελεσματική εφαρμογή εργασιακής νομοθεσίας, υιοθέτηση καινοτόμων πρακτικών στους χώρους εργασίας, υιοθέτηση κοινωνικών κριτηρίων).
- ✓ **Ανάπτυξη διαδικτυακής πύλης και υπηρεσίας ενημέρωσης εργαζομένων και εργοδοτών,** με βασικό στόχο την καλύτερη ενημέρωση για ζητήματα εφαρμογής της εργασιακής νομοθεσίας (π.χ. συμβουλευτική εργαζομένων).

Στην εφαρμογή των παραπάνω προτάσεων, όπως και στην επιτυχή υλοποίησή τους, σημαντικό ρόλο θα μπορούσε να διαδραματίσει η όσο το δυνατόν στενότερη συνεργασία με τον ΣΕΠΕ. Στο πλαίσιο αυτό η διερεύνηση δυνατοτήτων συνεργασίας κρίνεται απαραίτητη.

4. Υιοθέτηση ολοκληρωμένου σχεδίου για την επέκταση της τουριστικής περιόδου

Η επέκταση της τουριστικής περιόδου συνιστά μια βασική προτεραιότητα του τουριστικού κλάδου. Αν και η υιοθέτηση ενός ολοκληρωμένου σχεδίου για την επίτευξη του συγκεκριμένου στόχου, σε μεγάλο βαθμό, συνδέεται με προτάσεις που αναφέρθηκαν και παραπάνω, ο μεσο/ μακροπρόθεσμος σχεδιασμός που προϋποθέτει, καθώς και ο υψηλός βαθμός εμπλοκής και οργάνωσης πολλών δρώντων, καθιστούν σκόπιμη μια ξεχωριστή αναφορά. Συγκεκριμένα, στην επίτευξη του συγκεκριμένου στόχου θα μπορούσαν να συμβάλλουν:

- ✓ **Μελέτη μεμονωμένων παραδειγμάτων/ περιοχών που έχουν πετύχει τον παραπάνω στόχο** και ιδιαίτερα περιπτώσεων που παρουσιάζουν αρκετές ομοιότητες με την Ελλάδα (π.χ. Μάλτα, μεμονωμένες περιοχές σε Ισπανία, Ιταλία και Γαλλία).
- ✓ **Προσδιορισμός των δρώντων που πρέπει συμμετάσχουν.** Ενδεικτικά, εκτός από τους άμεσα εμπλεκόμενους δρώντες (π.χ. εκπρόσωποι εργαζομένων και εργοδοτών του κλάδου, περιφέρειες), θα πρέπει να προσδιοριστούν και οι δρώντες των οποίων η συμβολή είναι απαραίτητη, όπως εταιρίες αερομεταφορών, εταιρείες ενέργειας, αρμόδια υπουργεία, όπως το Υπουργείο Πολιτισμού (π.χ. αρκετοί αρχαιολογικοί χώροι δεν λειτουργούν ή υπολειτουργούν εκτός τουριστικής σεζόν).
- ✓ **Καθορισμός συγκεκριμένων στόχων,** όπως η διάρκεια της τουριστικής περιόδου, η υιοθέτηση εναλλακτικών μορφών τουρισμού, τα κίνητρα για τις επιχειρήσεις προκειμένου να διατηρήσουν τη λειτουργία τους, αλλά και την εύρεση προσωπικού.
- ✓ **Ανάπτυξη μιας ξεχωριστής δομής κοινωνικού διαλόγου,** που θα επικεντρώνει στην επίτευξη του παραπάνω στόχου

Βασικοί στόχοι των συγκεκριμένων προτάσεων πολιτικής, αποτελούν η βελτίωση του τουριστικού προϊόντος και η ενίσχυση της συμβολής του στην τοπική οικονομία, η αντιμετώπιση σημαντικών προβλημάτων στην αγορά εργασίας του τουρισμού, αλλά και βελτιστοποίηση των σχέσεων μεταξύ του τουριστικού κλάδου και τοπικών κοινωνιών της Κρήτης.

3.2 Προτάσεις Παρεμβάσεων - Πολιτικής για την Περιφέρεια Κρήτης στον Πρωτογενή Τομέα

Ο πρωτογενής τομέας αποτελεί διαχρονικά έναν από τους σημαντικότερους πυλώνες της τοπικής οικονομίας και κοινωνίας στην Κρήτη. Η γεωργία, η κτηνοτροφία και η αλιεία όχι μόνο συμβάλλουν ουσιαστικά στην τοπική παραγωγή και autarkia, αλλά συνδέονται και με την ταυτότητα, την πολιτισμική κληρονομιά και τη διατήρηση του πληθυσμού στην ύπαιθρο. Η ιδιαίτερη γεωμορφολογία της Κρήτης, με τον ορεινό της χαρακτήρα, τις μικρές εκμεταλλεύσεις και την ποικιλομορφία των μικροκλιμάτων, προσφέρει ευκαιρίες για ποιοτική και εξειδικευμένη παραγωγή, ενώ ταυτόχρονα εντείνει τις ανάγκες για στοχευμένες παρεμβάσεις.

Ωστόσο, οι επαγγελματίες του πρωτογενούς τομέα στην Κρήτη καλούνται να αντιμετωπίσουν πολλαπλές και διασταυρούμενες προκλήσεις, όπως διοικητική γραφειοκρατία, υποστελέχωση των δημόσιων υπηρεσιών, περιορισμένη πρόσβαση σε επιμόρφωση και τεχνική υποστήριξη, υψηλό κόστος παραγωγής, δυσκολίες εύρεσης εργατικού δυναμικού και έλλειψη θεσμικού πλαισίου που να στηρίζει ουσιαστικά τον νέο και μικρομεσαίο παραγωγό.

Παρά τις δυσκολίες, η αγροτική Κρήτη επιμένει. Επί παραδείγματι, οι «φωνές» των ανθρώπων του τομέα που συμμετείχαν στο σχετικό focus group της ποιοτικής έρευνας, αποτύπωσαν όχι μόνο την καθημερινή πραγματικότητα και τις ανισότητες που βιώνουν, αλλά και την επιθυμία για εξέλιξη, συνεργασία και βιωσιμότητα. Η ανάγκη για ένα νέο, ολιστικό και δίκαιο μοντέλο αγροτικής ανάπτυξης, που θα στηρίζεται στη γνώση, στη διαφάνεια, στην κοινωνική συνοχή και στην ενεργό συμμετοχή των ίδιων των ανθρώπων του τόπου, καθίσταται πιο επιτακτική από ποτέ.

Οι παρακάτω προτάσεις συγκεντρώνουν τις βασικές κατευθύνσεις παρέμβασης, με βάση τα ερευνητικά ευρήματα της πρώτης ερευνητικής φάσης του Περιφερειακού Μηχανισμού και μπορούν να αποτελέσουν τη βάση για τον εμπλουτισμό των (ήδη πολύ σημαντικών) σχετικών δράσεων και πολιτικών της Περιφέρειας Κρήτης με επίκεντρο τον πρωτογενή τομέα.

1. Αναβάθμιση Υποδομών και Δημόσιων Υπηρεσιών στην Ύπαιθρο

Η Περιφέρεια Κρήτης χρειάζεται, σε συνδυασμό με το Κεντρικό Κράτος (καθώς οι πόροι και οι αρμοδιότητες της Περιφέρειας δεν είναι ανεξάντλητες), να επενδύσει **συστηματικά στη βελτίωση των βασικών υποδομών (οδικό δίκτυο, υδροδότηση, πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας και παιδείας) σε αγροτικές και ορεινές περιοχές**. Η έλλειψη δομών όπως ΚΕΠ, παιδικοί σταθμοί ή λειτουργικές δημόσιες υπηρεσίες δυσχεραίνει την καθημερινότητα των κατοίκων, ειδικά σε ορεινές και απομακρυσμένες αγροτικές περιοχές και ενισχύει την αίσθηση εγκατάλειψης. Η ενίσχυση των τοπικών δομών θα αποτελέσει καταλύτη για την παραμονή και προσέλκυση νέων στον πρωτογενή τομέα.

2. Ενίσχυση της Εργασίας και Θεσμική Ρύθμιση της Εργατικής Μετανάστευσης

Η Περιφέρεια θα μπορούσε να αναλάβει πρωτοβουλία για την **υποστήριξη ενός πιο εύελικτου και σταθερού θεσμικού πλαισίου για την εργασία μεταναστών στον πρωτογενή τομέα**, σε

συνεργασία με τα Υπουργεία Εργασίας και Αγροτικής Ανάπτυξης. Ταυτόχρονα, προτείνεται η δημιουργία περιφερειακού μηχανισμού διαμεσολάβησης για τη νόμιμη και ασφαλή απασχόληση εργατών γης (π.χ. πλατφόρμα διασύνδεσης, συμβουλευτική εργοδοτών, διερμηνείς).

3. Στοχευμένα Κίνητρα για Εκπαίδευση και Συμβουλευτική Υποστήριξη

Οι παραγωγοί ζητούν πρακτική εκπαίδευση με γεωτεχνική καθοδήγηση προσαρμοσμένη στις ιδιαιτερότητες της Κρήτης και των επιμέρους περιοχών της. Προτείνεται η **σύσταση Δικτύου «Αγροτικών Κέντρων Συμβουλευτικής» σε κάθε Περιφερειακή Ενότητα**, με αντικείμενο την τεχνική υποστήριξη, την πιστοποίηση, την ενημέρωση για καλλιεργητικές πρακτικές, αλλά και την ψηφιακή και οικονομική κατάρτιση των παραγωγών.

4. Ολιστικό Πλαίσιο για τους Νέους Αγρότες και Διάφανη Διαχείριση Πόρων

Οι μαρτυρίες καταδεικνύουν βαθιά δυσπιστία γύρω από τη διαχείριση των επιδοτήσεων και τις διαδικασίες ένταξης στα προγράμματα νέων αγροτών. Αυτό βέβαια αφορά στο Κεντρικό Κράτος και τις αρμόδιες Υπηρεσίες και Οργανισμούς του. Ωστόσο, **η Περιφέρεια, δεδομένου του εγνωσμένου κύρους της σε εθνικό επίπεδο, θα μπορούσε να αναλάβει ρόλο εγγυητή διαφάνειας, προτείνοντας ή και θεσπίζοντας (κατά περίπτωση και με βάση τις αρμοδιότητες) δημόσια προσβάσιμους μηχανισμούς παρακολούθησης της υλοποίησης και αποτίμησης των προγραμμάτων.**

5. Ανασχεδιασμός Επιδοματικής Πολιτικής με Κίνητρα για Εποχιακή Εργασία

Πολλοί συμμετέχοντες προτείνουν τη **δυνατότητα συνδυασμού επιδόματος ανεργίας με περιορισμένο αριθμό ημερομισθίων στον πρωτογενή τομέα**. Η Περιφέρεια μπορεί να καταθέσει πρόταση προς την ΔΥΠΑ για πιλοτική εφαρμογή του μέτρου σε αγροτικές περιοχές της Κρήτης που αντιμετωπίζουν προβλήματα στην απασχόληση στον πρωτογενή τομέα, στοχεύοντας στην κινητοποίηση τοπικού ανέργου πληθυσμού σε περιόδους αιχμής.

6. Ενίσχυση της Ψηφιακής Μετάβασης και της Αυτοματοποίησης με Κοινωνικά Ισορροπημένο Τρόπο

Καθώς η έρευνα, τόσο η ποσοτική όσο και η ποιοτική εστίασε και στα ζητήματα του ψηφιακού μετασχηματισμού (και των επιπτώσεων αυτού), δεδομένης και της επικείμενης χρήσης ρομποτικών τεχνολογιών και στον πρωτογενή τομέα, είναι **κρίσιμο η Περιφέρεια να μεριμνήσει ώστε:**

- να μην αποψιλωθούν θέσεις εργασίας χωρίς εναλλακτικές,
- να επιμορφωθούν τόσο εργοδότες όσο και εργάτες σε νέα ψηφιακά και μηχανικά εργαλεία.

Όλες οι παραπάνω παρεμβάσεις αποτελούν προτάσεις, που εκκινούν πρωτίστως από τις θέσεις των ίδιων των ανθρώπων που δραστηριοποιούνται στον πρωτογενή τομέα της Κρήτης. Σκοπός είναι η διαμόρφωση ενός συμμετοχικού και ρεαλιστικού σχεδίου πολιτικής, που θα ενισχύει τον αγροτικό πληθυσμό όχι μόνο ως παραγωγούς ή εργάτες αλλά και ως πολίτες με δικαιώματα, προσδοκίες και ανάγκες.

3.3 Προτάσεις Παρεμβάσεων - Πολιτικής για την Περιφέρεια Κρήτης στον Τομέα των Κατασκευών

Η Κρήτη, ως Περιφέρεια με ισχυρό τουριστικό και κατασκευαστικό αποτύπωμα, συνιστά ένα δυναμικό πεδίο παραγωγικής δραστηριότητας αλλά και ένα εργασιακό περιβάλλον γεμάτο αντιφάσεις, όπως καταγράφηκε κυρίως στην ποιοτική έρευνα με επαγγελματίες του κατασκευαστικού τομέα. Μέσα από σύνθεση των ερευνητικών ευρημάτων της πρώτης φάσης του Περιφερειακού Μηχανισμού, προτείνονται στοχευμένες παρεμβάσεις και πολιτικές που σκοπεύουν να απαντήσουν εμπράγματα στις μείζονες ανάγκες και θεμελιώδεις αγωνίες των ανθρώπων του χώρου.

1. Ενίσχυση Θεσμικού Πλαισίου και Διαφάνειας

Ο κόσμος των κατασκευών στην Κρήτη βιώνει καθημερινά την ασάφεια και την πολυπλοκότητα του ρυθμιστικού πλαισίου. Η ανάγκη για ένα καθαρό, λειτουργικό και προσβάσιμο σύστημα κανόνων είναι καθολική. Μηχανικοί, εργολάβοι, ιδιώτες επαγγελματίες και δημόσιοι υπάλληλοι περιγράφουν μια πραγματικότητα όπου η ερμηνεία της νομοθεσίας εξαρτάται συχνά από την πολεοδομία ή ακόμα και από το πρόσωπο που εξετάζει τον φάκελο. Το ζήτημα αυτό βέβαια αφορά πρωτίστως το Κεντρικό Κράτος, **Η Περιφέρεια ωστόσο μπορεί να αναλάβει έναν ρόλο prime-mover προς το Κεντρικό Κράτος, ώστε η Πολιτεία να θεσμοθετήσει ένα ενιαίο ψηφιακό σύστημα αδειοδότησης, με διαφανείς διαδικασίες, χρονικά δεσμευτικά στάδια και πλήρη τεκμηρίωση των απαιτήσεων.** Παράλληλα, η στελέχωση πολεοδομιών και αρχαιολογικών υπηρεσιών με εξειδικευμένο προσωπικό κρίνεται απαραίτητη, ώστε να σταματήσει η μεταφορά της ευθύνης στους επαγγελματίες για την αδράνεια των υπηρεσιών. Η αποπολιτικοποίηση της διοίκησης και η θέσπιση μόνιμων, αξιοκρατικών κρίσεων θέσεων ευθύνης είναι επίσης κρίσιμα ζητήματα θεσμικής εμπιστοσύνης, όπως προέκυψε από την κοινή εμπειρία των συμμετεχόντων στην ποιοτική έρευνα.

2. Αναδιοργάνωση της Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης

Μία από τις πιο εμφανείς διαπιστώσεις της έρευνας είναι η έλλειψη τεχνικών δεξιοτήτων, που επιτείνεται από τη χρόνια απαξίωση των τεχνικών σχολών και την πλήρη αποσύνδεση της εκπαίδευσης από την πραγματική αγορά εργασίας. Οι επιχειρηματίες πληρώνουν υψηλά ημερομίσθια, αλλά αδυνατούν να βρουν καταρτισμένο προσωπικό. Η κοινωνική αντίληψη ότι «ο μάστορας είναι δεύτερης κατηγορίας επάγγελμα» συντηρεί ένα φαύλο κύκλο υποτίμησης. Προτείνεται η επανεκκίνηση των τεχνικών λυκείων και ΕΠΑΣ, με κατευθύνσεις προσαρμοσμένες στις ανάγκες της περιφερειακής οικονομίας (οικοδομή, κατασκευές, ενέργεια, συντήρηση κτιρίων). **Η συστηματική διασύνδεση με τις επιχειρήσεις μέσω μαθητείας, αλλά και η επένδυση στη δια βίου μάθηση είναι ζωτικής σημασίας, ιδιαίτερα σε νέα αντικείμενα όπως το branding τεχνικών υπηρεσιών, το project management και οι ψηφιακές εφαρμογές (BIM, CAD).** Η επαγγελματική κατάρτιση πρέπει να αποσυνδεθεί από την αποκλειστική της εξάρτηση από αποσπασματικά προγράμματα ΕΣΠΑ και να αποκτήσει διαρκή χαρακτήρα, με σαφές περιεχόμενο και διαπιστευμένη αξία στην αγορά.

3. Ενσωμάτωση Κοινωνικά Ευάλωτων Ομάδων

Ένα ιδιαίτερα σημαντικό ερευνητικό εύρημα, αφορούσε στις διαφορετικές προσεγγίσεις αναφορικά με την **ένταξη μεταναστών, ΑμεΑ και γυναικών στον συγκεκριμένο κλάδο**. Από την έρευνα (και ιδίως την ποιοτική) αναδείχθηκε μια θεσμική αδράνεια, σε επίπεδο Κεντρικού Κράτους, με περιορισμένη υποστήριξη και πολλές φορές θεσμοποιημένες διακρίσεις, π.χ. μη προσβασιμότητα σε δημόσια κτήρια. Προτείνεται λοιπόν η περιφέρεια να αναλάβει πρωτοβουλία, προκειμένου να πιέσει και ει δυνατόν να πείσει την Πολιτεία:

- Να προχωρήσει στην εφαρμογή του «Σχεδιασμού για Όλους» σε όλες τις δημόσιες υποδομές.
- Να ενισχύσει τη γλωσσική και πολιτισμική εκπαίδευση μεταναστών, με στόχο την ένταξή τους στην κατασκευαστική εργασία, με πλήρη δικαιώματα.
- Να ενισχύσει **τοπικά προγράμματα mentoring** για γυναίκες μηχανικούς και τεχνίτριες, με ορατότητα και στήριξη στην επαγγελματική τους εξέλιξη.

4. Καλλιέργεια Κουλτούρας Συνεργασίας και Διαφάνειας

Το πεδίο των επαγγελματικών σχέσεων στην Κρήτη χαρακτηρίζεται από ελλείμματα εμπιστοσύνης και «σκιάδεις» συμφωνίες, ιδίως στις σχέσεις υπεργολάβου-εργολάβου. Η ανάγκη για επαγγελματισμό, αμοιβαία κατανόηση και ενσυναίσθηση αναδείχθηκε ως θεμελιώδης.

Προτείνεται:

- Η θεσμοθέτηση πρότυπων συμβολαίων συνεργασίας σε δημόσια και ιδιωτικά έργα.
- Η υιοθέτηση μηχανισμών εσωτερικής επικοινωνίας στις επιχειρήσεις, όπως ερωτηματολόγια ικανοποίησης, ετήσια αξιολόγηση, και ομάδες διαλόγου.
- Η **δημιουργία ενός Περιφερειακού Forum Κατασκευών**, ως ετήσιας συνάντησης διαλόγου όλων των εμπλεκομένων (φορείς, επαγγελματίες, AEI, TEE, δημόσιες υπηρεσίες).

Η Περιφέρεια Κρήτης καλείται να απαντήσει σε μια διπλή πρόκληση: αφενός να στηρίζει τον κατασκευαστικό κλάδο ως μοχλό τοπικής ανάπτυξης, και αφετέρου να συμβάλει προκειμένου να διασφαλισθούν, από μεριάς Κεντρικού Κράτους, αλλά και μέσω δικών της πρωτοβουλιών σε τοπικό επίπεδο, όροι κοινωνικής δικαιοσύνης, θεσμικής σαφήνειας και βιώσιμης επαγγελματικής πορείας. Οι φωνές των ανθρώπων του κλάδου είναι σαφείς: ζητούν πλαίσιο, αναγνώριση και σεβασμό. Οι προτάσεις που κατατέθηκαν παραπάνω, αρδευόμενες από τα ερευνητικά ευρήματα, μπορούν να αποτελέσουν τη βάση για μια νέα δημόσια πολιτική στον τομέα των κατασκευών – κοινωνικά δίκαιη, θεσμικά «καθαρή» και αναπτυξιακά οραματική και στοχευμένη.

3.4 Προτάσεις Παρεμβάσεων - Πολιτικής για την Περιφέρεια Κρήτης στον Τομέα της Μεταποίησης

Η Μεταποίηση στην Κρήτη αποτελεί ζωτικό πυλώνα τοπικής οικονομίας, συνδέοντας πρωτογενή παραγωγή, τεχνικές δεξιότητες και καινοτομία. Ωστόσο, η βιώσιμη ανάπτυξή της παρεμποδίζεται από δομικά προβλήματα: εποχικότητα, έλλειψη υποδομών, αδυναμία εξειδίκευσης και ατελής θεσμική υποστήριξη. Οι ακόλουθες προτάσεις πολιτικής στοχεύουν στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας, της απασχόλησης και της καινοτομίας στον κλάδο, αξιοποιώντας τα συγκριτικά πλεονεκτήματα του νησιού και αναβαθμίζοντας τον ρόλο των δημόσιων φορέων.

1. Ολοκληρωμένο Ψηφιακό Κέντρο Πληροφόρησης και Υποστήριξης

Για να αντιμετωπισθεί η διάχυτη έλλειψη έγκαιρης και έγκυρης πληροφόρησης, προτείνεται η σύσταση “Κεντρικής Ψηφιακής Πύλης Μεταποίησης Κρήτης”, η οποία θα λειτουργεί ως single-entry point για επιχειρηματίες και εργαζόμενους. Η πλατφόρμα θα συγκεντρώνει:

1. **Σε πραγματικό χρόνο** όλες τις σχετικές νομοθετικές αλλαγές (φορολογία, επιδοτήσεις, ασφαλιστικά), επιδοτούμενα προγράμματα επανεκπαίδευσης και κατάρτισης, καθώς και προκηρύξεις δημόσιων διαγωνισμών ή επενδυτικών προσκλήσεων.
2. **Δεσμευτική υποχρέωση** όλων των εμπλεκόμενων δημόσιων φορέων (Υπουργεία, Περιφέρεια, ΟΑΕΔ, ΕΦΚΑ, Επιμελητήρια) να ενημερώνουν την πλατφόρμα εντός 5 εργάσιμων ημερών από κάθε νέα απόφαση.
3. **Διαδραστικά εργαλεία** για τον υπολογισμό επιδοτήσεων, φόρων και ασφαλιστικών εισφορών, καθώς και μηχανισμό άμεσης ηλεκτρονικής υποβολής ερωτημάτων με δεσμευτική απάντηση εντός 15 ημερών.

Με αυτόν τον τρόπο, μειώνονται οι καθυστερήσεις στην επιχειρηματική δραστηριότητα, εξαλείφεται η ανάγκη για πολυδάπανες συνδρομές σε ιδιωτικά δίκτυα πληροφοριών και ενισχύεται η διαφάνεια.

2. Κίνητρα και Δομές Ενδοεπιχειρησιακής Κατάρτισης

Η έλλειψη εξειδικευμένου προσωπικού οφείλεται εν μέρει στην περιορισμένη αποτελεσματικότητα των εξωτερικών σεμιναρίων. Για το λόγο αυτό, προτείνεται:

- **Φορολογικές πιστώσεις έως 30%** για επιχειρήσεις που οργανώνουν εσωτερικά σεμινάρια κατάρτισης ή mentoring προγράμματα, με δικαίωμα συμψηφισμού των εξόδων κατάρτισης έναντι εισφορών.
- **Εξειδικευμένες δομές “Κέντρων Μάθησης Μεταποίησης”** σε συνεργασία με ΤΕΙ/Πανεπιστήμια Κρήτης, όπου στελέχη των επιχειρήσεων θα αναπτύσσουν κοινά εκπαιδευτικά σενάρια βασισμένα στις πραγματικές ανάγκες παραγωγής.
- **Διακρατικές ανταλλαγές** με ανάλογους φορείς στη Γερμανία και Ιταλία, ώστε να εισαχθούν καλές πρακτικές και να ενισχυθεί η συνδεσιμότητα των εκπαιδευτικών προγραμμάτων με την ευρωπαϊκή αγορά εργασίας.

Έτσι, οι επιχειρήσεις θα ενισχυθούν να επενδύσουν στο ανθρώπινο δυναμικό τους, ενώ οι εργαζόμενοι θα αποκτούν δεξιότητες «κομμένες και ραμμένες» στις ανάγκες της τοπικής βιομηχανίας.

3. Ενίσχυση Κοινωνικής Συνοχής & Ευάλωτες Ομάδες

Η εμπειρία μητέρων και ΑμεΑ ανέδειξε αδυναμία προσαρμογής του συστήματος. Προτείνεται:

- **Ποσοτώσεις απασχόλησης** για ΑμεΑ και μονογονεϊκές οικογένειες στον ιδιωτικό και το δημόσιο τομέα της μεταποίησης (π.χ. 3–5% του προσωπικού).
- **Ευέλικτες υπηρεσίες φροντίδας** παιδιών με ωράρια προσαρμοσμένα στα ωράρια βάρδιας της παραγωγής.
- **Ειδικά επιδοτούμενα εισοδήματα** (top-up benefits) που συνδέονται με πραγματική απασχόληση, ώστε να μην μπαίνουν οι δικαιούχοι σε δίλημμα ανάμεσα σε επίδομα ανεργίας και χαμηλό μισθό.

Με αυτόν τον τρόπο, προωθείται η κοινωνική ένταξη, μειώνεται η εργασιακή επισφάλεια και ενισχύεται η ισότητα ευκαιριών.

4. Δίκτυα Τοπικών Συνεργασιών («Clusters»)

Τέλος, προτείνεται η δημιουργία **τοπικών συμπλεγμάτων μεταποίησης**, όπου επιχειρήσεις του ίδιου κλάδου (ελαιόλαδο, γαλακτοκομικά, φυσικά καλλυντικά) θα συντονίζονται για:

- **Κοινές δράσεις κατάρτισης**, ερευνητικά προγράμματα και προβολή προϊόντων σε διεθνείς αγορές.
- **Κοινές επενδύσεις** σε υποδομές (π.χ. συσκευαστήρια, logistics centers) και τεχνολογία (smart manufacturing).
- **Συλλογική διαπραγμάτευση** πρώτων υλών και υπηρεσιών, ώστε να επιτευχθούν οικονομίες κλίμακας.

Με τη λειτουργία τέτοιων «clusters», οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις αποκτούν κρίσιμη μάζα, βελτιώνουν την ανταγωνιστικότητά τους και ενισχύουν τη θέση τους στην παγκόσμια αγορά.

3.5 Προτάσεις Παρεμβάσεων - Πολιτικής για την Περιφέρεια Κρήτης στον Τομέα του Εμπορίου

1. Ανάπτυξη προγραμμάτων κατάρτισης εστιασμένα στον κλάδο του εμπορίου (ή συμπεριλαμβάνοντας και αυτόν) σε συνεργασία με επαγγελματικούς φορείς

Η δημιουργία εκπαιδευτικών πρωτοβουλιών που ανταποκρίνονται στις ανάγκες της αγοράς αποτελεί μείζονα παράμετρο για την αναβάθμιση του εμπορικού κλάδου στην Περιφέρεια Κρήτης.

Ενδεικτικά μέτρα:

- ✓ **Μικροπιστοποιήσεις (microcredentials)** σε θεματικές όπως ψηφιακό μάρκετινγκ, διαχείριση πελατών, βιώσιμο εμπόριο.
- ✓ Προγράμματα **πρακτικής εξάσκησης σε συνεργασία με επαγγελματικούς φορείς** (επιμελητήρια, εμπορικοί σύλλογοι).
- ✓ **Συνεχιζόμενη εκπαίδευση** (σε συνεργασία με τα ΑΕΙ της Κρήτης) για επαγγελματίες με ευέλικτη παρακολούθηση (ασύγχρονη & blended learning), **με έμφαση σε θεματικές ενότητες, όπως εξυπηρέτηση πελατών, βασικά λογιστικά, χρήση POS, ψηφιακό μάρκετινγκ, και διαχείριση αποθεμάτων.**

2. Φορολογικά κίνητρα για μικρές επιχειρήσεις και νεοφυείς επιχειρηματικές προσπάθειες

Οι μικρές επιχειρήσεις στον εμπορικό τομέα αντιμετωπίζουν πολλαπλές προκλήσεις: χαμηλή ρευστότητα, φορολογική επιβάρυνση, περιορισμένη πρόσβαση σε κεφάλαια. Συνεπώς, απαιτούνται πολιτικές στήριξης με στοχευμένα κίνητρα. Αυτό βέβαια δεν αποτελεί, πρωτίστως, αρμοδιότητα της Περιφέρειας, ωστόσο η Περιφέρεια Κρήτης μπορεί να αναλάβει σχετική πρωτοβουλία, σε συνεργασία και με άλλες Περιφέρειες, ώστε να νομοθετηθούν μέτρα όπως τα ακόλουθα:

- ✓ **Μείωση φορολογικών συντελεστών για μικρές εμπορικές επιχειρήσεις** που διατηρούν θέσεις εργασίας στην Περιφέρεια.
- ✓ **Παροχή απαλλαγών (τα 3 πρώτα έτη από την έναρξη της επιχείρησης) ή εκπτώσεων σε νέες εμπορικές δραστηριότητες σε ορεινές ή απομακρυσμένες περιοχές.**
- ✓ Δημιουργία **Ταμείου Καινοτομίας για νεοφυείς εμπορικές πρωτοβουλίες** στην Κρήτη.

3. Απλοποίηση γραφειοκρατίας και ψηφιοποίηση διαδικασιών

Πέραν των μέτρων σε αυτήν την κατεύθυνση, που προτείνονται συνολικά, ειδικά για το εμπόριο, προτείνεται η περαιτέρω συνεργασία της Περιφέρειας με Δήμους για δημιουργία one-stop shops σε φυσική μορφή, στις πόλεις, θα διευκολύνει την πρόσβαση σε υπηρεσίες, όπως και η στοχευμένη κατάρτιση των επιχειρηματιών και εργαζόμενων, στο χώρο του εμπορίου, στη χρήση των εργαλείων ηλεκτρονικής διακυβέρνησης.

4. Ενιαία Στρατηγική για το εμπόριο με μακροπρόθεσμους στόχους

Η απουσία ενοποιημένης πολιτικής και συντονισμού, σε εθνικό επίπεδο, υπονομεύει την προοπτική βιώσιμης ανάπτυξης. Προτείνεται λοιπόν, η συγκρότηση κοινού στρατηγικού μακροπρόθεσμου σχεδίου, σε περιφερειακό επίπεδο, για όλη την Κρήτη με τους εξής βασικούς άξονες:

- ✓ Διασύνδεση εμπορικών πολιτικών με τον τουρισμό και την τοπική αγροτική παραγωγή.
- ✓ Ενίσχυση της προβολής τοπικών προϊόντων μέσω **branding**.

5. Κοινωνική πολιτική για τη μείωση του κόστους ζωής και τη στήριξη νοικοκυριών

Η μείωση της αγοραστικής δύναμης και το αυξανόμενο κόστος διαβίωσης υπονομεύουν την τοπική κατανάλωση. Η ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής είναι απαραίτητη προϋπόθεση για τη μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα του εμπορικού ιστού και της τοπικής οικονομίας. Στην κατεύθυνσή λοιπόν αυτή προτείνονται τα ακόλουθα:

- ✓ **Κοινωνικά τιμολόγια για χαμηλά εισοδήματα σε ενέργεια** (επιδότηση ενεργειακών προγραμμάτων/επέκταση του μεταφορικού ισοδύναμου σε απομακρυσμένες περιοχές της Κρήτης) **και στέγαση** (επιδόματα ενοικίου για χαμηλόμισθους εργαζόμενους στον ιδιωτικό τομέα). *Το συγκεκριμένο μέτρο αποτελεί μεν αρμοδιότητα του Κεντρικού Κράτους μεν, ωστόσο η Περιφέρεια Κρήτης, λόγω και εγνωσμένου κύρους της σε εθνικό επίπεδο, μπορεί να αναλάβει σχετική πρωτοβουλία.*
- ✓ Ενίσχυση **προγραμμάτων οικογενειακής στήριξης** για μικροεπιχειρηματίες.
- ✓ **Δημιουργία τοπικών κοινωνικών αγορών** χωρίς μεσάζοντες για την ενίσχυση της πρόσβασης των νοικοκυριών σε βασικά αγαθά.

6. Ενίσχυση της τοπικής (συμπεριλαμβανομένης της νεανικής και γυναικείας) επιχειρηματικότητας στο εμπόριο, μέσω clusters και τοπικών δικτύων συνεργασίας

Η δημιουργία τοπικών οικοσυστημάτων εμπορικής συνεργασίας μπορεί να αυξήσει την ανθεκτικότητα, μέσω των ακόλουθων δράσεων:

- ✓ Τοπικά δίκτυα κοινών προμηθειών, logistics, αποθεμάτων.
- ✓ Διακλαδικές συνέργειες εμπορίου με δημιουργικούς κλάδους (design, χειροτεχνία).
- ✓ Πλατφόρμες ανταλλαγής υπηρεσιών μεταξύ ΜμΕ στον τομέα του εμπορίου και του τουρισμού.

4. Καταληκτικά

Οι προτάσεις παρεμβάσεων και συνακόλουθα πολιτικής, του Παρόντος Παραδοτέου, εδράζονται τόσο στα ευρήματα της (δευτερογενούς) ποσοτικής έρευνας, όσο και στα εμπειρικά ευρήματα της πρωτογενούς ποιοτικής έρευνας (focus groups), που ανέδειξαν αφενός τις ευκαιρίες ανάπτυξης, και αφετέρου τα διαρθρωτικά προβλήματα που δυσχεραίνουν κι ενίοτε υπονομεύουν τη βιωσιμότητα, τις προοπτικές ανάπτυξης και την κοινωνική δικαιοσύνη στην Αγορά Εργασίας, των 5 κρίσιμων τομέων- κλάδων οικονομικής δραστηριότητας στην Κρήτη.

Μέσα από σύνθεση αυτών, προτείνονται στοχευμένες παρεμβάσεις και πολιτικές που σκοπεύουν να απαντήσουν εμπράγματα στις μείζονες ανάγκες και θεμελιώδεις αγωνίες των ανθρώπων του κάθε κλάδου, αλλά και συνολικά των εργαζομένων, ανέργων επισφαλών εργαζομένων, επιχειρηματικών και κοινωνικά ευάλωτων ομάδων στην Κρήτη.

Η υλοποίηση των προτάσεων που αναλύθηκαν παραπάνω, όσο και των εξειδικευμένων – τομεακών που έπονται, προϋποθέτει την περαιτέρω ενεργή εμπλοκή από την πλευρά της Περιφέρειας Κρήτης, δεδομένης άλλωστε της, αποδεδειγμένα ισχυρής, πολιτικής βούλησης και τεχνογνωσίας που την χαρακτηρίζει, όσο και διαρκή επικοινωνία και διαβούλευση και κινητοποίηση- αξιοποίηση των υφιστάμενων πόρων της Περιφέρειας Κρήτης. Και η Περιφέρεια Κρήτης έχει αποδείξει ότι μπορεί να ανταποκριθεί αποτελεσματικά σε μια τέτοια, πολυπαραγοντική, πρόκληση.